

DUŠOBRIŽNIK I LITURGIJSKI ŽIVOT VJERNIKA

Dr Jure RADIĆ

Tema o kojoj vam mislim govoriti pruža mogućnosti vrlo opširnomo raspravljanju. O pitanju kakva je uloga dušobrižnika u formiranju liturgijskog života vjernika napisane su vani u velikom svijetu čitave knjige, a trebalo bi i o specifičnim problemima u tom pogledu na našem teritoriju mnogo više pisati nego što se piše. Ja ću se osvrnuti samo na neke pojedinosti koje mogu poslužiti da se ovaj problem uoči i prema mogućnostima dalje proučava i rješava.

Prikladnije bi bilo da vam o ovom predmetu govori netko iz prakse koji vrši liturgiju zajedno s vjernicima nego ja koji, na žalost, s liturgijskim životom vjernika nemam gotovo nikakve veze. Jer ako igdje, to na poseban način u liturgiji vrijedi ona stara: »Theoria sine praxi, quasi rota sine axi«. Ipak, premda nema osovine, pogledajmo na to kolo.

I. »AGNOSCITE, QUID AGITIS«

Je li važno naglasiti da nam je potrebna priprava za misu, priprava za liturgiju? Svećenici obavljaju pripravu na razne načine: čitaju, razmišljaju, mole stanovite molitve ... Čini mi se da bi ta priprava trebala prije svega biti sredstvo da shvatimo, da upoznamo što imamo doživjeti kod mise i kod liturgijskih čina uopće. Ako se sam svećenik ne uživi u liturgijski misterij kontakta s Bogom, ne može biti ni govora o nekom uvođenju vjernika u taj misterij. »Nemo dat, quod non habet!« To što je jasno samo po sebi sveti je Sabor izrazio: »Nema nikakve nade da će se to dogoditi (da će vjernici sudjelovati djelatno u liturgiji) ako se prije sami pastiri duša posve ne prožmu duhom i snagom liturgije te ne postanu njezini učitelji« (Lit. konst. br. 14). Svećenik može na izvanjski način dobro vršiti obrede, do u tačine ispunjati sve liturgijske zakone, ali tu neće biti života, neće biti onoga što kao najvažnije u liturgijskoj obnovi traži enciklika »Mediator Dei et hominum«: *živjeti liturgijskim životom — liturgiae vitam vivere*. Upravo stoga najnoviji dokumenat liturgijskog zakonodavstva, Instrukcija o liturgijskom odgoju u sjemeništima od 25. XII 1965. posebno naglašava da svećenički kandidati moraju uronuti u liturgijski misterij, jer će inače pred vjernicima samo vršiti obrede koji će biti bez duha i života.

Dušobrižnik mora biti svjestan da je u svakom liturgijskom misteriju zajedno s Crkvom *prisutan Spasitelj*: »In omni actu liturgico, una cum Ecclesia, praesens adest ejus Conditor« (Enc. »Mediator Dei et hominum«). »Prisutan je u misnoj žrtvi . . . Prisutan je svojom moći u sakramentima . . . Prisutan je u svojoj riječi, jer on govori kad se u crkvi čita Sveto pismo. Prisutan je napokon kad Crkva moli i kad pjeva psalme, kako je sam obećao: Gdje su dvojica ili trojica sabrani u moje ime, tu sam ja među njima« (Lit. konstitucija, br. 7).

Bog je pohodio narod svoj u vrijeme zemaljskog života našega Spasitelja. Stvarnost tog života produbljuje se kroz vjekove u liturgiji: »Quod Redemptoris nostri conspicuum fuit in sacramenta transivit — Vidljiva pojava našega Otkupitelja prešla je u vidljive znakove sakramenata« rekao je sv. Leon. A u bogoslužju se često čuju slični izrazi: »Quoties hujus hostiae commemoratio celebratur, opus redemptionis exercetur« (Prikazna molitva 9. nedj. po Duhovima).

2. »CELEBRATIO« — VRŠENJE LITURGIJE

Živa svijest da je u liturgiji Spasitelj prisutan i da dolazimo s njim u dodir spontano će se izraziti i zapaziti na konkretnom vršenju liturgije. Latinski izraz za to vršenje »celebrare, celebratio« i za predvodnika tog vršenja »celebrans« dolazi od pridjeva »celeber — glasovito«. Dakle nešto glasovito, važno, vrijedno pažnje. Drugi vatikanski sabor kaže da je vršenje bogoslužja, liturgija, ne samo važna stvar nego važnija od ičega drugog: »vrhunac ka kojem teži djelatnost Crkve, i ujedno izvor iz kojeg proističe sva njezina snaga — culmen ad quod actio Ecclesiae tendit et simul fons unde omnis virtus ejus emanat« (Lit. konstitucija, br. 10).

Na vršenju bilo kojeg liturgijskog čina, posebno na vršenju euharistije, moralo bi se zapaziti da to za nas znači događaj i doživljaj. Događaj i doživljaj važniji od svih drugih u danu. Vršenje liturgije za nas mora biti *Pasha* — Gospodnji prolazak među nama, sredstvo naše Pashe, prelaza od grijeha na milost, od zemaljske smrti na nebeski život. Vršenje liturgije mora za nas biti *Epiphania* — naviještanje i objavljenje Božje slave, kako je to sv. Ivan izrazio: »Ono što smo vidjeli i čuli, što su naše ruke opipale o Riječi života, to vam javljamo da budete u zajednici i da vaša zajednica bude s Ocem i Sinom« (1 Iv 1, 1—3). Vršenje liturgije mora za nas biti *Parusia* — misterij Božje nazočnosti među nama i našeg dodira s njim, što je opjevan u pjesmi iz apostolskih vremena »Manifeste magnum est pietatis sacramentum«, u kojoj se pjeva o blizini Krista »koji se u ljudskoj naravi očitovao, Duhom opravdao, anđelima ukazao, koji je poganima propovijedan, komu je svijet vjerovao, koji je u slavi uznesen« (1 Tim 3, 16).

3. »SACERDOTE M OPORTET PRAEESSE«

Makar da je liturgija zajedničko djelo svih vjernika, ne vrše svi u liturgiji istu ulogu. Uloga svećenika-celebranta je od bitne važnosti, ne-

nadomjestiva. Ono što je glava u tijelu, to je svećenik u zajednici vjernika kod liturgijskog sastanka. Da li će bogoslužje biti uzorno ili ne, ovisi prije svega o tom kako svećenik vrši svoju ulogu. Pontifikal se u obredu ređenja ovako izražava o ulozi svećenika u liturgiji: »Sacerdotem oportet praeesse — Na svećenika spada da predvodi«. A II vatikanski sabor u konstituciji o Crkvi istaknuo je da svećenici u zajednici vjernika vrše ulogu Krista kao Pastira i kao Glave: »Munus Christi Pastoris et Capitis pro sua parte auctoritatis exercentes, familiam Dei ut fraternitatem in unum animatam, colligunt. In medio gregis eum in spiritu et veritate adorant. — Vršeci prema dijelu vlasti, koju imaju, službu Krista Pastira i Glave, skupljaju Božju obitelj kao skupinu braće koju prožimlje jedan duh. Posred stada mu se klanjaju u duhu i istini« (br. 28).

U liturgiji svećenik vjernicima vidljivo predstavlja Krista. Liturgijska konstitucija ima za to ovaj izraz »Christus... praesens adest in ministri persona — Prisutan je po osobi službenika« (br. 7). Svećenik-dušobrižnik morao bi biti toga svjestan, da on među vjernicima posadašnjuje djelo Krista kao proroka, kao svećenika i kao pastira. Kao što od Krista-Glave dolazi jedinstvo cijelog tijela-Crkve, tako se i jedinstvo sakupljene zajednice vjernika ostvaruje preko svećenika u kojem je Krist vidljivo prisutan. Od svećenika više nego od ikoga drugog ovisi koliko će se zajednica formirati, osjećati i vidljivo djelovati kao jedan subjekt koji vrši zajedničko djelo bogoslužja. Možemo reći da svećenik treba biti arhitekt, graditelj zajednice — otajstvene Kristove građevine. Ne treba da on sve vrši, ali se on mora brinuti da se sve dolično izvrši. Bez svećenika koji je svjestan da on u liturgiji vrši ulogu glave nema organizirane liturgijske zajednice. Kod naših liturgijskih svečanosti redovito se pobrinemo koliko-toliko tko će predvoditi pjevanje, tko će tumačiti obrede, tko će okriti crkvu, tko će izvježbati ceremonije, a najmanje se brinemo za ono najglavnije: tko će organizirati zajednicu da se osjeća kao jedan subjekt. Veliki je to nedostatak ako je liturgijski sastanak samo grupa pojedinaca, a ne vidljiva pojava Crkve — živog organizma. A upravo u tom je uloga svećenika u liturgiji da bude glava od koje dolazi jedinstvo tijela.

Prije euharistijske večere poslao je Krist dvojicu svojih učenika da pripreme što je potrebno. Svećeniku-dušobrižniku, koji zamjenjuje Krista, mora biti na duši sve što se odnosi na bogoslužje: odgoj onih koji vrše posebne uloge, stanje oltara i crkvene zgrade, crkvenog namještaja i odjeće, vrijeme i sve druge pojedinosti vršenja liturgije. Dok se vrši liturgija, svećenik predsjedava sastanku, bdije da se sve dolično izvrši. Mnoge pojedinosti utječu na savršenost doživljaja liturgijskog misterija povezanosti s Kristom i s braćom, počevši od jednoličnog držanja tijela pa sve do zajedničkog blagovanja Gospodnje večere. U nekim zemljama uvedena je posebna liturgijska služba za doček vjernika na ulazu u crkvu. Ima slučajeva gdje nije moguće izvršiti sve što predviđaju liturgijski propisi. Svećenik je sam s nekoliko priprostih vjernika. No možda se upravo tu može mnogo lakše ostvariti jedinstvo sakupljene zajednice. To jedinstvo liturgija pretpostavlja, ali ga i unapređuje. Štošta će biti savršenije na jednom a štošta na drugom mjestu, ali svagdje, u velikim

i malim crkvama, u gradu i na selu, gdje se obredi vrše svečano ili jednostavno, svaki naš bogoslužni sastanak mora biti vidljiva pojava Crkve. Sveti Sabor u konstituciji o Crkvi kaže da svećenici kad okupe oko sebe svoje vjernike »čine vidljivom opću Crkvu u svom mjestu — *Ecclesiam universalem in suo loco vsibilem faciunt*« (br. 28).

4. SVEĆENIČKI NAROD

Uloga svećenikova u liturgiji je važnija nego uloga naroda, ali svećenik vrši svoju ulogu upravo radi naroda, i cijeli je kršćanski narod pozvan da zajedno sa svećenikom vrši liturgiju. Stoga treba učiniti sve da vjernici shvate liturgiju i da u njoj vrše svoju ulogu. To posebno važi za najglavniji liturgijski čin — svetu euharistijsku žrtvu. Kao što je sv. misa središte cijele liturgije, tako mora biti središte pobožnosti svih pojedinih vjernika prema riječima pape Pija XII: »Uzvišena žrtva oltara glavni je čin bogoštovlja; treba dakle da ona bude i vrelo i kao središte kršćanske pobožnosti« (*Mediator Dei et hominum*).

Tu je prije svega potrebno da se kod kršćana probudi svijest o *sudjelovanju u Kristovoj svećeničkoj službi*, a zatim ih treba privesti da, u granicama liturgijskih propisa, na izvanjski način pokažu to svoje sudjelovanje vršeći svoju ulogu u liturgiji. Duhovni pastiri dužni su sve učiniti da se to što djelotvornije ostvari. Na to ih potiče enciklika »*Mediator Dei et hominum*«: »Svim silama nastojte oko toga da se onim načinima i pomagalima koje vaša razboritost bude smatrala zgodnijima postigne jedinstvo mišljenja i osjećanja između svećenika i naroda; i da kršćanski puk tako djelotvorno sudjeluje kod liturgije da to doista bude sveti čin kojim svećenik, osobito onaj koji se u povjerenju mu župi brine oko duša, ujedinjen sa skupom vjernika prinosi dužno štovanje vječnom Božanstvu... Premda mogu biti različiti izvanjski oblici i prilike kako kršćanski narod sudjeluje kod euharistijske žrtve i drugih liturgijskih čina, ipak treba sa svom pomnjom uvijek ići za tim da se duše prisutnih što uže sjedine s božanskim Otkupiteljem... Što god se tiče izvanjskog bogoštovlja svakako je nužno, ali je nada sve važno da kršćani žive životom liturgije te da u sebi goje i povećavaju njezin vrhunaravni duh«.

5. VAŽNOST PASTORALNO-LITURGIJSKE DJELATNOSTI

Općenito je poznata činjenica da se kroz zadnjih nekoliko stoljeća kršćanski narod udaljio od liturgije i da je naše stoljeće uprlo sve moguće nastojanje da se taj nedostatak popravi. Ovo nastojanje je najuočljivija karizma Crkve naših dana. Papa Pijo XII prigodom liturgijsko-pastoralnog kongresa u Asizu izrazio je to ovako: »S pravom se drži da je nastojanje oko promicanja obnove svete liturgije znak providencijalnog Božjeg plana u naše doba, kao prolaz Duha Svetoga kroz njegovu Crkvu, te da na poseban način očituje njezin život, pače i sve vjersko osjećanje i djelovanje ovog našeg vremena«.

Ovo je nastojanje doseglo vrhunac za vrijeme II vatikanskog sabora. Prvi plod ovog Sabora, liturgijska konstitucija »Sacrosanctum Concilium«, promulgirana 4. XII 1963, osnovica je za jedan novi, svjesniji i bujniji liturgijski život zajednice vjernika. Neće biti s gorega da prizovemo ovdje u pamet nekoliko osnovnih načela liturgijske konstitucije što se odnose na nastojanje dušobrižnika oko liturgijskog života vjernika:

»Majka Crkva živo želi da se svi vjernici privedu k onom punom, svjesnom i djelatnom sudjelovanju kod liturgijskih obreda koje traži sama narav liturgije i na koju, na temelju krštenja, ima pravo i dužnost kršćanski svijet, izabrani rod, kraljevsko svećenstvo, sveti puk, ljubljani narod. — U obnavljanju i promicanju svete liturgije najviše treba nastojati oko toga punog i djelatnog sudjelovanja svega puka. Liturgija je, naime, prvo i nenadoknadivo vrelo iz kojega neka vjernici crpe pravi kršćanski duh. Stoga je pastiri duša moraju dužnim poučavanjem marljivo promicati u čitavoj svojoj pastoralnoj djelatnosti« (br. 14).

»Neka pastiri duša revno i strpljivo nastoje oko liturgijskog odgoja i djelatnog, nutarnjeg i vanjskog, sudjelovanja vjernika prema njihovoj dobi, staležu, načinu života i stupnju vjerske izobrazbe. Vršeći tako jednu od glavnih dužnosti vjernog djelatitelja Božjih otajstava oni će svoje stado u toj stvari voditi ne samo riječju nego i primjerom« (br. 19).

»Dobra Majka Crkva želi izvesti pažljivo opću obnovu liturgije sa svrhom, da bi kršćanski puk od svete liturgije sigurnije postigao obilne milosti« (br. 21).

»Kad god obredi prema svojoj vlastitoj naravi traže zajedničko obnavljanje, neka se naglasi da se prisustvovanjem i djelatnim učešćem vjernika, tome ima dati prednost, koliko je moguće, pred pojedinačnim i zasebnim vršenjem. — To osobito vrijedi za služenje Mise. Pa neka se uvijek čuva javni i društveni značaj bilo koje Mise. Tako i za podjeljivanje sakramenata« (br. 27).

»U liturgijskim obredima neka svatko, bio služitelj ili vjernik, vrši svoju službu i čini samo ono i sve ono što na nj spada prema naravi obreda i prema liturgijskim propisima« (br. 23).

»Neka se za što djelatnije sudjelovanje vodi briga o usklikima puka, odgovorima, psalmima, pripjevima, pjesmama kao i o činima, kretnjama i stavovima tijela« (br. 30).

»Da se postigne taj potpuni uspjeh, potrebno je da vjernici pristupaju k svetoj liturgiji pravim raspoloženjem duše, svoju pamet usklade s glasom i sudjeluju s nebeskom milošću kako je ne bi uzalud primali. Stoga sveti pastiri moraju paziti ne samo da se u liturgijskom činu obdržavaju propisi za valjano i dozvoljeno vršenje obreda, nego da mu vjernici sudjeluju poznavanjem, djelatno i plodno« (br. 11).

6. »LEITON ERGON« — ZAJEDNIČKO DJELO

Liturgija po svojoj naravi ima obilježje zajednice i jedinstva. U našim danima popustilo se nešto od formalnog jedinstva liturgije. No to će, nadamo se, poslužiti većem jedinstvu uma i srca među kršćanima.

Nešto od onoga što je do sada spadalo na središnju crkvenu vlast prepušteno je teritorijalnoj vlasti. Na području te vlasti, a posebno na području jednog naroda, trebalo bi ići za što većim jedinstvom u liturgiji. Doličuje da jedan narod na jedan isti način štuje Boga.

Čini mi se da bi se jedinstvo u vršenju liturgije moralo odraziti i na jedinstvenom organiziranom nastojanju da se ostvari ono što želimo postići u liturgijskom životu vjernika. Kod nas, na žalost, organizacija liturgijskog apostolata na interdijecezanskom području ne funkcionira kako bi trebalo. Postoji doduše Liturgijski odbor biskupskih konferencija i Interdijecezanski liturgijski odbor, ali gotovo samo na papiru. Negdje dijecezanski liturgijski odbori lijepo rade, negdje drijemaju, a negdje uopće ne postoje. I tako se u većini slučajeva pojedinci moraju sami snalaziti. I ljudi se snalaze kako znadu i mogu. Negdje se sa mnogo smisla ostvarilo skladno sudjelovanje vjernika u liturgiji, a negdje se u najboljoj namjeri uništilo i ono malo što je prije bilo.

Kroz cijelu našu povijest bili smo među prvima u nastojanju oko liturgijskog života. Sjetimo se samo borba za glagoljicu. Osim toga uspjeli smo ostvariti vrlo široku upotrebu živog jezika. Nismo bili među zadnjima ni u prijevodu misala na živi jezik. U doba kad je počeo izlaziti liturgijski časopis »Život s Crkvom« (god. 1934), vrlo mali broj kršćanskih naroda imao je liturgijski časopis na svojem jeziku. Doista nije lijepo da sada, kad treba brati plodove dugotrajnog mučnog nastojanja oko liturgijske obnove, budemo zadnji. Meni se čini da ne smijemo ostati indiferentni na ovo pitanje: Gdje je uzrok da se kod nas na području liturgijskog apostolata organizirano i sistematski ne provodi ono što se može i mora provoditi? Svaki se od nas zbog mnogih propusta mora udariti u prsa, ali ne možemo odobriti činjenicu da dušobrižnici nisu dovoljno informirani o prevažnom pitanju kako da shvate liturgijsko zbivanje sadašnjeg časa u životu Crkve. Gotovo se nitko i ne obazire na odredbu II vatikanskog sabora: »Svim slobodnim sredstvima treba pomoći svećenicima bilo svjetovnim bilo redovničkim koji već rade u Gospodnjem vinogradu da potpunije shvate ono što čine u svetim obredima, da žive liturgijskim životom i da ga prenesu na povjerene vjernike« (Liturgijska konstitucija, br. 18). Očigledno je da na Liturgijski odbor pri Biskupskoj konferenciji spada da ovo organizira, ali mi se čini da do neke stalne mjere svi mi smijemo biti nestrpljivi i zanimati se kad će to započeti!

Nemamo zajedničkog liturgijskog priručnika za sudjelovanje vjernika kod sv. mise. Nemamo zajedničkog prikladnog priručnika za svećenike. Ono što je izdala zagrebačka nadbiskupija a prihvatile druge biskupije ne zadovoljava u potpunosti.

Potrebno je organizirano nastojati oko ostvarivanja liturgijskog života vjernika. Nastojmo nešto zajednički učiniti! Ima li smisla išta govoriti o ekumenskom nastojanju zbližavanja kršćana različitih konfesija ako prije ne nastojimo zajednički provesti ono najosnovnije u bogoštovnom životu katolika istog naroda?

Liturgija! »Leiton ergon«! Zajedničko djelo!

Okupite se svi koji ljubite novozavjetni Jeruzalem — Kristovu Crkvu, Crkvu u Hrvatskoj! »Conventum facite omnes, qui diligitis eam«! (Iz 66, 10).

Bog nam se smilovao i blagoslovio nas! Pokazao nam svijetlo lice svoje da upoznamo na zemlji put njegov, u našem narodu spasenje njegovo (usp. Ps 66, 1—2).

SUMMARIUM

Haec lectio quaerit, qualem partem animarum pastor in efformanda vita liturgica fidelium agat. Maximi momenti est ut ipse sacerdos comperit habere mysterium liturgicum esse contactum realem hominum cum Deo. Eius conscientia specialis praesentiae Dei sponte in exsequenda liturgia patebit. Sacerdos qui communitati praestet, quae in ecclesia coadunatur, incommunabiles partes agit, ut communio fidelium tamquam unum subiectum realis fiat: Corpus Christi mysticum quod una cum Christo idem opus liturgicum peragit. Oportet populum educare, ut plene conscius suas partes conferat in Christi opere sacerdotali. Concilium Vaticanum II viam patefecit hoc facilius exsequendi quam usque adhuc possibile erat. In regione nostra oportet viribus magis unitis res perficere. Commissio liturgica apud Conferentiam episcoporum impulsus principalem ac directivas in opere actuandae vitae liturgicae fidelium praebere debet.